

KOMPOST

Strakonický měsíčník o ochraně přírody

srpen 2022

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně
Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

mnoho odborných článků i laických rozhovorů na téma systematického poškozování přírody a krajiny se stáčí k minulému režimu. „Za komunismu byly výkon průmyslu a výstavba hlavními ukazateli pokroku.“ nebo „Kolektivizace zemědělství zdevastovala českou krajinu.“, případně „Na životní prostředí před revolucí nebyl brán téměř žádný ohled.“. V žádném případě se nijak nezastávám socialismu, ale často si pokládám otázku - Jsme na tom teď nějak lépe? Změnil se v tomhle ohledu náš přístup a myšlení? Čím dál více mi totiž začíná připadat, že se pouze vyměnily politické kulisy, ale princip zůstává stejný. Ano, směrem k lepšímu se určitě posunuly některé ukazatele toho viditelného poškozování životního prostředí. Tekoucí vody jsou v lepším stavu, než bývaly, dýcháme

Z obsahu tohoto čísla:

Zvykejme si.....	2
Holub městský.....	2
Nazeleno - o prostředcích drobných.....	3
Jak jsem měřil výpar.....	4
Reakce na článek „Jak jsem měřil výpar	6
Smrkovník plazivý - vzácná orchidej.....	7
Objevy detektiva Ledňáčka.....	7
Brouk z kompostu pro Kompost.....	8
Večer s dokumentem - 102. díl.....	8
Soucit s přírodou a zvířaty v hudbě - 8...	10
Srpnové zápisky Jirky Wagnera.....	12
Méně mít, více žít.....	12
Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi..	13
Odešel milovník hvězd a rostlin.....	14
Ještě v srpnu pivoňky ve váze?.....	15
Skrz naskrz letní menu.....	15

také čistější vzduch. Takřka ve všem ostatním však prohráváme na plné čáře. Zejména v těch nejdůležitějších globálních environmentálních měřících. Základní program v našich hlavách totiž zůstal stejný. Úroveň naší společnosti měříme hrubým domácím produktem. Jestliže ekonomika nevykazuje setrvalý růst, je něco špatně. Celé naše životy přizpůsobujeme honbě za penězi, hromadění majetku a konzumním zážitkům. Zatímco před revolucí jsme další půdu zabírali a přírodní a krajinné prvky likvidovali ve jménu plnění další pětiletky, dnes tak činíme ve prospěch hospodářského růstu stylizovaného do rozvoje infrastruktury, výstavby našich příbytků a ostatních „veřejných zájmů“. Existující legislativa tento trend brzdí neefektivně a spíše kosmeticky. Je tedy více než zřejmé, že ta skutečná proměna se bude muset odehrát v našich myslích. Budeme rádi, když tomu svým dílem přispějete i informace pravidelně uveřejňované v tomto měsíčníku.

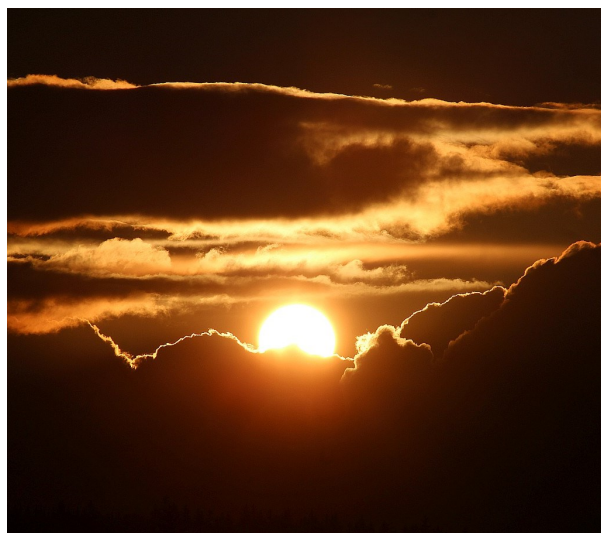

Foto Roman Szpuk

Přejeme příjemný závěr léta, váš Kompost. -jj-

Reakce, příspěvky, odběr: jan.juras@knih-st.cz

Archiv čísel: www.knih-st.cz/kompost

Ohlédnutí

Zvykejme si

Tento příspěvek píšu v druhé polovině července během velmi horké a suché epizody letošního počasí. V Anglii byla poprvé v historii naměřena teplota vyšší než 40 °C (viz [zde](#) nebo [zde](#)), jižní Evropu sužují rozsáhlé požáry (viz [zde](#)). Zatímco na suché nebo naopak deštivé letní sezóny po roce 2010 nezasvěcení pozorovatelé koukali jako na občasné a nepodstatné výkyvy, již teď je jasné, že časté a střídající se meteorologické extrémy jsou projevem dlouhodobějšího trendu souvisejícího s měnícím se klimatem.

Loňské a letošní léto patřilo milovníkům konvektivních atmosférických jevů (bouří a spol.), dalo by se tak trochu perverzně říct. Moravou se prohnalo pustošivé tornádo - jev doposud v rámci Evropy spíše zřídka. Léto tohoto roku bylo bohaté na

Foto -jj-

prudké bouře doprovázené přívalovými srážkami, kroupami a prudkým větrem, což bylo možné pozorovat i na Strakonicku (osobně jsem nic podobného zatím nezažil). V rozmezí tří dnů v závěru června (24. a 27. 6.) [zde](#) a na některých jiných místech jižně od Prahy přinesly dva bouřkové systémy kromě ostatních doprovodných jevů kolem 200 mm srážek (viz [zde](#)). Vzhledem k průměrným ročním srážkovým úhrnům (500-600 mm), tak během dvou bouřek napršela i více než třetina celkového ročního objemu vody. Je nasnadě, že čistě statisticky řečeno bude takový úhrn ve zbývající části roku chybět. V Katovicích bylo naměřeno ještě hrozi- vější maximum - během jedné z bouřek spadlo neuvěřitel- ných 187,5 mm (viz [zde](#) a [zde](#)). Kolem Pracejovic škody pá- chal i bořivý vítr, což je na zeleni v okolí patrné ještě dnes. Extrémní povahu událostí umocnil fakt, že bouřková pole se pohybovala v obou dnech po podobné trajektorii, takže zatímco západní polovina ČR bojovala s přívaly vody, na Moravě se prohlubovalo dlouhodobé sucho. Není pak vel- kým překvapením, že po období prudkých bouřek následuje vlna veder, kterou zažíváme nyní.

V takřka všech popisech globální klimatické změny se dočteme, že bude provázána vzrůstající rozkolísaností počasí - tedy častějšími extrémními meteorologickými jevy. Nemuseli jsme na to čekat ani moc dlouho. Zatímco většinu obyvatel budou patrně asi zajímat „pouze“ nesnesitelná horka, místně vysychající studny nebo naopak voda a bahno ve sklepích, nevypočítatelné počasí má mnoho vážnějších důsledků. Namátkou – k dalším kalamitám stále více náchylné lesy, problémy v zemědělství, posun areálů živočichů a rostlin (včetně těch invazivních), rizikovost a vyšší náklady nových výsadeb zeleně, periodické zanikání vodotečí nebo menších vodních nádrží, další snižování hladin podzemních vod atd.

Jednoduchá náprava ani konkrétní rada v této situaci není příliš možná. Opět se setkáváme s tím, že společnost začne váž- nost tématu vnímat až ve chvíli, kdy se to zblízka dotkne většiny z nás. Určitý posun je možné zaznamenat i v médiích (viz např. velmi obsáhlé a věcné pojednání [zde](#)). Na druhou stranu od pochopení problému k jeho skutečnému řešení vede ještě zatraceně dlouhá cesta. U problematiky změny klimatu je vše ještě ztíženo globální provázaností. Co nám tedy zbývá? Dělat vše pro nápravu poničené přírody, snížit své osobní nároky, možná i čekat na zázrak. A v první řadě si zvyknout. -jj-

Překopávky

Holub městský

Holuby, které dnes běžně potkáváme ve městech, nazýváme „holub městský“. Jsou umělým druhem, který nemá jasné za- řazení. Jsou to zdivočelí potomci holubů domácích, které jsme domestikovali před tisíci lety kvůli jejich chutnému masu a také pro jejich jedinečnou schopnost orientace. Této schopnosti se využívalo zejména v první a druhé světové válce pro ko- munikaci mezi zákopy a velitelskými. S rozvojem technologií přestalo být holubů třeba. Se zánikem klasických zemědělských usedlostí také přicházejí holubi o místo k žití,

a protože jsou zcela závislí na lidech a neschopni žít sami v přírodě, stěhují se spolu s lidmi do měst. A stali se z nich bezdomovci.

V 90. letech deratizační firmy vycítily příležitost na rozšíření svého byznysu a podařilo se jim prosadit, že na holuby se nevztahuje zákon na ochranu ptactva, a proto je možné je odchyťovat a likvidovat. K tomu často používají klece umístěné na střechách vysokých budov (tam to není vidět, že?) a po odchytu holuby zplynují. Také vám přijde tento způsob regulace odporný? A jak to, že tu je stále tolik holubů, když se neustále proti nim bojuje?

Holubi jsou velmi inteligentní. Mají skvělou schopnost všimnout si detailů a vše si pamatují. Také se velmi rychle množí a velmi lehce se přizpůsobují různým podmínkám. Existuje tedy nějaký způsob, jak množství holubů regulovat, ale zároveň k tomu nepoužívat neetické a nehumánní způsoby typu odstřel nebo plyn? Ano! Odpověď je holubník.

Městský holubník pomáhá eticky regulovat holubí populaci. Holubi hnízdí jen tam a osoba, která má holubník na starosti, nahrazuje část vajec sádrovými atrapami. Líhne se tedy méně holubů. Holubník je pro holuby přirozené prostředí. Mají tam k dispozici potravu a vodu. Proto tam také tráví většinu času a neznečišťují město a památky hnízdy a trusem. Holubník je možné vybudovat v půdních prostorech nebo mobilní, např. z maringotky. Jednou z možností jsou také samostatně stojící věžové holubníky (viz obrázek).

Až příště uvidíte městského holuba, myslete na následující:

- Chtěli jsme, aby domácí holoubci žili blízko nás, před mnoha lety jsme je k tomu vyšlechtili.
- Dnešní městští holubi jsou potomky holubů z chovu.
- **Nenaučili se žít sami v přírodě** bez pomoci člověka.
- Holubí trus je obvykle pevný a tmavý. Protože jsou ale městští holubi nuceni žít se odpadky, mají často zažívací potíže...
- Holubi jsou závislí na potravě od lidí, čím tedy holoubky správně krmit? Lze zakoupit speciální **směs pro holuby** nebo úplně postačí i obyčejná **pšenice** či **ovesné vločky**.
- Holubi **nepřenášejí nemoci na lidi!** Holub může nakazit zase jen holuba.
- Velkým problémem jsou také **vlasce, nitě a jiné provázky**. Omotají se holubům kolem prstů, zaškrtní je a prsty mohou velmi **bolestivě odumřít**.
- Města nechávají regulovat počty holubů trávením, odstřelem nebo odchytem a dáváním do plynu. Existuje ale mnohem civilizovanější a humánnější způsob - **městský holubník**.

Obr. archiv spolku Obecní holubník

Více informací o městských holubnících můžete najít na [tomto webu](#).

O výhodách holubníků informuje také spolek [Obecní holubník, z.s.](#), který vznikl jako odpověď na otázku, jak eticky regulovat holubí populaci ve městech. Činnost tohoto spolku můžete podpořit na transparentní účet 2401849733/2010.

Spolek [Holubi v nouzi, z.s. \(facebook\)](#) vznikl za účelem pomoci holubům domácím, kteří trpí v městském prostředí mnoha různými způsoby. Cílem je vybudovat samostatnou záchranou stanici pro tyto opeřence. Činnost tohoto spolku a vznik nové záchrané stanice můžete podpořit na transparentní účet 2402140726/2010. **Tereza Humešová**

Nazeleno – o prostředcích drobných ekologických úspor

23. díl - Greenwashing - drogerie, kosmetika

Oblast, ve které má greenwashing takřka volné pole působnosti, jsou kosmetika a čisticí prostředky. Je to způsobeno několika důvody. V posledních letech roste všeobecná ekologická uvědomělost zákazníků a jejich snaha vyhledávat a nakupovat šetrnější výrobky. Naproti tomu znalost produktů, resp. schopnost analyzovat složení výrobků v tomto smyslu je výrazně nižší. Souvisí to s nepřehledným názvoslovím ingrediencí, chaotickou certifikací a špatným ukotvením v legislativě. Toho všeho využívají výrobci a v nelítostném souboji o zákazníky se neštítí takřka ničeho. Na pultech obchodů se to tedy vesele zelená, zelenají se však i naše rybníky, hromady odpadů se dál vrší a zákazníci jsou naoko šťastní, že něco udělali pro ochranu přírody. Pokud tedy jejich oči nebo jiná část těla zrovna netrpí alergickou reakcí na některou z chemikálií umně zamaskovanou v drobném fontu u složení výrobku.

Jak se v této džungli zorientovat?

U této otázky nabízím jistý myšlenkový rozcestník. V první řadě - zamysleme se nad tím, zda daný prostředek skutečně potřebujeme. Případně - neexistuje k němu čistě přírodní varianta? Pro notorickou známost těch nejčastějších čisticích prostředků na přírodní bázi (ocet, kys. citrónová...), jejich aplikací a množství el. i papírových zdrojů,

Foto CCO

tů je výrazně nad rámec tohoto článku, nejdůležitější z nich jsou popsány např. [zde](#).

Dobrym příkladem popisované informační spleti jsou certifikáty zaručující netestování výrobku na zvířatech. Jediným spolehlivým logem je tento "[skákející králíček](#)" - certifikáty HCS (kosmetika) a HHPS (úklidové prostředky). Certifikát je udělován audity a kontrolován. Je aktuální i přes legislativní změnu zakazující některé druhy testování kosmetických výrobků na zvířatech v EU po roce 2013 (např. pro dovoz produktů do Číny je testování dále vyžadováno). Seznam značek s certifikátem a více informací najdete [zde](#). Značení však logicky nepostihuje další vlastnosti kosmetických výrobků. Některé další certifikace z této oblasti neprocházejí žádnou kontrolou - např. [logo cruelty free](#) organizace PETA. Případně nemusejí vypovídat celou pravdu (nemusí být testován konečný produkt, ale vstupní ingredience ano), nebo je logo či značení zcela smyšlené.

Je přírodní kosmetika skutečně přírodní?

S tzv. přírodní kosmetikou je situace velmi podobná. Pojmy jako "přírodní", "ekologická" apod. totiž nejsou oficiálním ani legislativně ukotveným označením, může je tak použít kdokoli a v jakékoli souvislosti. Výrobci tak v reklamě využívají klasické figle jako vyzdvihování "vysokého" obsahu nějaké přírodní ingredience a naopak tutlání těch toxických složek. Jak už bylo řečeno, nezbývá pak, než se stát znalcem rozmanitých chemikálií, případně svěřit svou důvěru kvalitní certifikaci. Přehled některých oblíbených triků a konkrétních nazeleno barvených výrobků nabízí již výše zmíněný [článek](#).

Poněkud odlišná a z části opačná je situace u prostředků na mytí nádobí. Původní představa o škodlivosti "nepřírodních" výrobků vyvrátil [test](#), který byl v minulosti vypracován Zkušebním ústavem lehkého průmyslu. Odhalil dobrou biologickou odbouratelnost všech testovaných značek - certifikované přípravky se tedy nelišily od těch "běžných". V širším pohledu je tedy při mytí nádobí podstatnější spíše spotřeba vody a dalších chemikálií (ruční mytí vs. myčka). Tím jsme se již v rámci seriálu zabývali (viz [Kompost č. 4/2021](#)).

A co ostatní produkty a jejich obaly? U obalů se dostáváme k problematice, která byla rozebrána v předminulém díle seriálu ([Kompost č. 6/2022](#)). A další hygienické výrobky mohou svou environmentální komplikovaností spadat jak do oblasti dnes popsané drogerie, tak i některých jiných. S různou úrovní složitosti a náročnosti analýzy. Pokud vás baví se v těchto záležitostech "štourat" do hloubky, doporučuji pojednání s nadsázkou řečeno o jednom toaletním papíru (viz [zde](#)). Pro všechny pak platí doporučení, které zaznívá často. Nemusíme řešit detaily, ale zamysleme se nad svou běžnou spotřebou. Nezasloužila by si trochu zeštíhlet v pase? -jj-

Jak jsem měřil výpar

Vzpomínám si, že ještě donedávna klimatologové výpar moc nesledovali, nebylo celkem proč. Ale v posledních letech, kdy nastala teplá a suchá epizoda, se o výparu mluví více. Problémy se suchem vyvstávají: na povrchu tzv. zemědělské sucho občas zmírní dešť, horší je to se suchem hydrologickým. Prameny živoří, vodní toky

kteřé se tím zabývají, ponechávám toto téma bez hlubšího rozboru.

Dalším řešením je stát se dobrým zbožíznalcem drogistických výrobků. Ač se na první pohled může zdát, že jedinou možností je studium VŠCHT, není tomu ve skutečnosti tak. Těch nejčastěji používaných ingrediencí není zas tak mnoho a v orientaci nám mohou pomoci pěkně zpracované databáze - např. [Biooo encyklopedie](#).

V případě, že nemáme kapacitu se něčím takovým zabývat, můžeme svěřit svou důvěru obchodu (e-shopu), který si ekologickou nebo zdravotní šetrnost svého zboží dal jako prioritu. Jedním z takových je např. projekt [Econea.cz](#), který se na svých stránkách zabývá právě i problematikou greenwashingu souvisejícího s drogerií ([zde](#)).

Pomohou nám certifikáty?

Odpověď na tuto otázku není úplně jednoduchá. Mohou být základním vodítkem, ale nedá se na ně spolehnout zcela. Problémem je, že často nepostihují celý charakter výrobku, ale hodnotí pouze některé z hledisek. Je tak na samotném zákazníkovi, čemu dá přednost. Certifikáty se také často stávají obětí greenwashingu vytvářením falešného neoficiálního ekoznačení. Případně jsou na dobrovolné bázi, takže nemusí zaručovat vůbec nic. Důležité je tedy před výběrem zvolit svá vlastní kritéria. Podrobnější přehled certifikátů

„[Skákající králíček](#)“, zdroj: [leapingbunny.org](#)

jsou po většinu roku na hranici sucha. V té souvislosti se hodně mluví o zadržování vody v krajině (stavět hráze, tůňky), zmenšit odvodnění z rašelinišť a mokřin (staré meliorace). Atd. A ve městech i v krajině sázet co nejvíce stromů, vegetaci na střechy městských domů. To vytváří příznivé mikroklima, lépe se žije a dýchá. Což o to. Ale celou tu problematiku je třeba vidět v širších souvislostech.

Jak jsem měřil výpar, foto Jiří Wagner

z nádoby s jetelem 346 mm! Je tedy vidět, že vegetace je značným spotřebičem vody, že spotřebuje 3-4 x více vody, než je běžný výpar z vodní hladiny či z volné ornice. Pro zajímavost: Dne 19. 6. odpoledne, kdy teplota ve stínu dosáhla 36 °C, byl (za odpoledne) výpar z hladiny 4 mm, ale jetel odpařil dokonce 24 mm! Tedy 6 x více! Jeho biologická klimatizace jela naplno. Celkem pochopitelně, má-li se rostlina udržet v kondici na plném slunci, musí se chladit. A k tomu potřebuje dostatek vody. Chlazení probíhá na podobném principu jako třeba u chladničky - na změnu tekutiny na plynné skupenství je třeba tzv. skupenské teplo výparné. Ostatně sami to známe třeba z koupání v přírodě: jen vylezeme z vody, než uschneme, cítíme chlad, tím více, pofukuje-li ještě větřík, který odpar vody z povrchu kůže urychlí. Ostatně proto také lidské tělo vylučuje při přehřátí pot: ten se z povrchu těla odpařuje a naše osobní „klimatizace“ funguje podobně jako u rostlin.

Nu, a co teď s těmi poznatky v ekologii krajiny:

Ano, vegetace v horkých letních dnech vytváří příznivé mikroklima. Jenže to není zadarmo! Tento výkonný klimatický stroj ovšem potřebuje velké množství vody a funguje jenom, když tu vodu má.

Vegetace pro své chlazení čerpá vodu ze země svými kořeny. Že v suchých horkých dnech je té vody zapotřebí hodně, vědí třeba zahradníci: záhony je třeba denně zalévat. V opačném případě rostliny na přehřátí hynou. Rostliny berou vláhu z té vrstvy půdy, kam dosáhnou jejich kořeny: ty menší tedy z hloubky několik desítek cm, stromy však až z hloubky několika metrů. Odhady udávají, že jeden vzrostlý strom spotřebuje na své chlazení v letním dni několik set litrů vody denně! Jediný strom za jediný den. Tedy bez debaty: vegetace půdu vysušuje. Vidíme to právě v posledních teplých letech, kdy vegetace většinu srážek spotřebuje ještě v půdě a na spodní vrstvy už vody nezbývá. Výsledek: prázdné studny, vysychající prameny a drobné vodní toky.

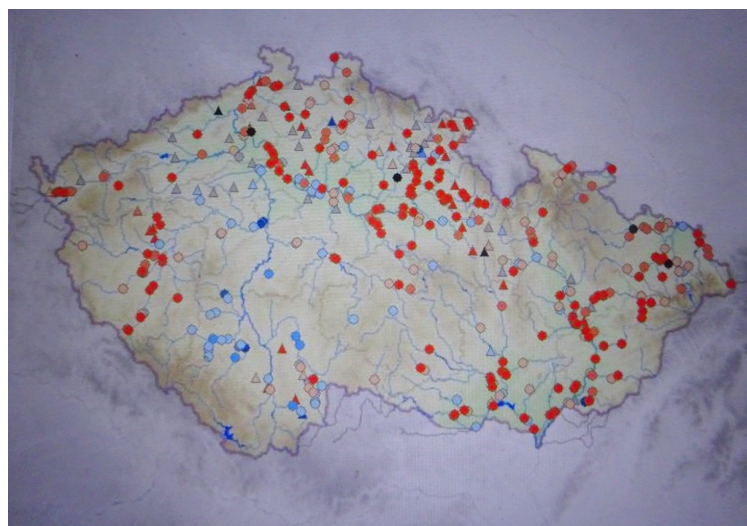
Námítka, že ta vypařená voda spadne zase zpátky v místě ve formě deště (malý vodní oběh) moc neplatí, resp. nemá skoro žádný praktický význam. Vypařenou vodu absorbují vzduch a jen nepatrná část se vysráží (někdy) v podobě rosy. Snad jedinou výjimku představují za klidného počasí tzv. bouřky z tepla, ale ty mají jen lokální význam. Drtivou většinu naší vláhy přinášejí západní větry z oceánu. (Stačí se podívat na synoptické mapy vyznačující atmosférické fronty a srážková pásma)

Města představují tzv. tepelné ostrovy: jejich teplota je i o několik stupňů vyšší než v okolní krajině. Na druhou stranu budovy zase absorbují sluneční teplo. Svým stínem pak zabraňují výparu vody ze země pod stavbami. Vzpomeňme si třeba chladné vlhké sklepy starých městských domů (viz nulový výpar z nádoby zakryté dlaždicí).

Nelze spoléhat na samospasitelnost mokřadů, rašelinišť, tůní apod. Ano, na nějakou dobu vodu zadrží. Jejich biologický význam je nepochybný (umožní život obojživelníkům apod.). Ale i tyto krajinné prvky vznikly a udržují se pouze na principu, že vodních srážek je nadbytek (na horách zatím je). Z hlediska hydrologického ale ani na

A právě s tím souvisí ten výpar. Výpar vody z krajiny. V červnu t. r. jsem si udělal malý pokus, jak to s tím výparem vlastně je: měřil jsem výpar z volné vodní plochy, z volné půdy bez vegetace, výpar z nádoby přikryté dlaždicí (městská dlažba) a pak hlavně, jaký má výpar vegetace. Ten výpar vegetace se měří obtížně (jak třeba změřit výpar z listů vzrostlého stromu?). Ale v malém to jde docela dobře: stačí nádoba s hustým porostem (třeba s běžným bílým jetelem, který jsem použil). Tak, aby měla stálý přívod vody. Pak stačí měřit jen váhové úbytky vypařené vody a znát vzoreček pro výpočet obsahu válce.

Nebudu vás unavovat jednotlivými naměřenými čísly a výpočty, uvedu jen závěry: Po dobu měření napršelo 97 mm, z vodní hladiny se v té době odpařilo 90 mm. Z vody pod dlaždicí byl výpar nulový. Z volného povrchu země se vypařilo 86 mm, zatímco

Vydatné deště v pásu bouřek od JČ k Praze v závěru června vegetace nestačila spotřebovat, a tak se dostalo na tomto území i na spodní vody. Stav k 15.7. 2022 (zdroj ČHMÚ)

ně nelze spoléhat. Při trvalém nedostatku srážek také vyschnou. Často se rašeliniště a mokřady přirovnávají k napité houbě. To jistě: ale zkuste dát za letního dne molitanovou houbu na slunce. Zas tak dlouho to trvat nebude, než také vyschne.

Nebudu své úvahy dál rozvíjet. S dlouhými články nemívají čtenáři trpělivost. Jen jsem chtěl upozornit, že s tou vodou v přírodě to zase není tak jednoduché, jak se někdy prezentuje: jako že tam, kde je vegetace, tam je i voda. Naopak: teprve tam, kde je voda, tam je i vegetace. **Jiří Wagner**

Reakce na článek „Jak jsem měřil výpar“

Rád bych touto cestou zareagoval na článek Jiřího Wagnera (viz výše), který sice prezentuje zajímavé pozorování, ale dle mého názoru jsou ze zjištěných dat vyvozovány poněkud zavádějící závěry (článek jsme se i přes některé nesrovnalosti rozhodli zveřejnit).

Původně jsem neměl v úmyslu zpochybňovat konkrétní naměřená čísla, avšak dohledané hodnoty výparů ukazují, že se někde musela stát chyba. Rozdíl je tak podstatný, že považuji za důležité na něj upozornit. V článku jsou uvedena čísla pro „srovnávací“ vegetační prvek (nádooba s jetelem), který uvádí pro pozorování (z kontextu předpokládám) v délce trvání jednoho měsíce výpar o hodnotě 346 mm vody. Z dat vědeckých pozorování však vyplývají výsledky o mnoho nižší. Např. v [tému práci](#) je na travnatých porostech uváděn průměrný výpar za 14 dní v letním období mezi 30-70 mm. Tedy v podstatě zlomkové hodnoty. Stejně tak v porovnání s ostatními plochami (volná vodní hladina, půda bez vegetace) jsou rozdíly ve výsledcích spíše v řádech desítek procent, nikoli v násobcích. Uvedený výsledek není smysluplný ani ve vztahu ke srážkám, kdy vegetace odpařila 3,5x více vody, než za dané období napršelo... a travní porost ji dokáže využít jen z té vrstvy, do které zvládne zakořenit. A to nechci do diskuze zatahovat výpar potenciální (za ideálních podmínek) a skutečný (kdy rostliny v době sucha aktivně a významně snižují transpiraci).

V diskuzi k článku Jak jsem měřil výpar jsou uvedeny některé závěry, které zjednodušeně řečeno zpochybňují významnou roli vegetace a vodních prvků v krajině pro zadržování vody, úpravu mikroklimatu i případný (i když spíše menší) brzdící vliv na globální klimatickou změnu.

Foto -jj-

Velmi podstatné je vyvozené tvrzení v samotném závěru, kde autor uvádí, že: „teprve tam, kde je voda, tam je i vegetace“. Na první pohled se může polemika v této rovině jevit jako odvěké trápení ve stylu, zda byla dřív slepice, nebo vejce. Ve spojitosti s vodou a vegetací se však jedná spíše o příslovečné zapřahání vozu před koně, případně o začátek vypravování příběhu v polovině dějství. Pokud tvrdíme, že nejdříve musí být voda a pak až může být vegetace, budeme mít svým způsobem pravdu. Stejně tak si ale musíme položit otázku, co nás o tu část vody (přesněji o její rovnoměrnou distribuci v průběhu roku) připravilo. Odpovědí je klimatická změna doprovázená meteorologickými extrémy – pokud se shodneme, že s přímým vlivem člověka, tak na vině je zejména vzrůst množství skleníkových plynů v atmosféře a svou dílčí roli hraje i celkový úbytek fytohmoty (odlesňování, likvidace zelených prvků v krajině, zhoršující se stav intenzivně pěstovaných lesů, zemědělské plochy atd.) a rozšiřování tepelných ostrovů. Snižování podílu vegetace vlastně klimatickou změnu akceleruje. I když princip tzv. biotické pumpy je z vědeckého pohledu již překonán, evapotranspirace v rozsáhlých oblastech s vegetací má vliv při kontinentální recyklaci srážek (viz např. [zde](#)). Fungování vegetace jakožto „klimatizačního zařízení“ je známé už dlouho. Místně dochází ke snižování konkrétní teploty výparem z povrchu vegetace, vznik oblačnosti snižuje množství dopadajícího slunečního svitu a v přímém důsledku tedy dochází i k snižování vysušování krajiny. Vegetace tak působí jako účinná brzda meteorologických výkyvů. Sucho zde funguje jako negativní zpětnovazební smyčka, která např. přispívá ke kúrovcovým gradacím a zhoršování kondice našich lesů.

V období nerovnoměrné distribuce srážek jsou zelené a vodní prvky v krajině nepostradatelné pro zbrzdění odtoku jakýchkoli a zejména extrémních srážek. Vegetace (zejména lesní) také hraje roli v horských polohách ve „vyčesávání“ vody z atmosféry do podoby horizontálních srážek a dílem tak navyšuje srážkové úhrny.

Z mapky ČHMÚ zveřejněné u článku je vyvozováno, že se na území „stiženém“ červnovými přivalovými dešti (viz také článek na str. 2 tohoto čísla) v pásmu jižně od Prahy dostalo i na spodní vody z důvodu, že vegetace srážky nestačila „spotřebovat“. Jen velmi těžko se však dá předpokládat, že u takto extrémně vydatných a rychlých srážek hrálo odčerpávání vody zelení nějak významnou roli. Do spodních vod se zvládl dostat přebytek, který nestihl za tak krátkou dobu odtéct. V tomto mechanismu konkrétně hraje vegetace také podstatnou roli, ovšem opačným způsobem, než autor předpokládá (odtok vody zapojené porosty zpomalují a umožňují efektivní zasakování).

Pokud polemizujeme nad tím, že vegetace zvyšuje výpar a tím v přeneseném slova smyslu „vysušuje“ naši krajinu, měli bychom se ve stejné souvislosti ptát, co by se dělo, kdyby zde bylo vegetace méně nebo zde nebyla vůbec žádná. Podle této logiky by měla být krajina bez vegetace vlhčí. Ale to by se samozřejmě nestalo. Průměrná teplota by vzrostla, meteorologické výkyvy (zejména ty směrem k suchu a horku) by se staly ještě extrémnějšími, výpar zbývající vody (resp. jejího menšího množství) by se urychlil a celkový objem vody v místním oběhu by se snížil. Klima by se přiblížilo pouštnímu. Autor však v této souvislosti vychází z názoru, že pro klima v našich oblastech je většinovým velký vodní cyklus a že malý vodní cyklus hraje marginální roli. V Evropě bude určitě hrát velký cyklus významnější roli, v globální rovině má však malý vodní cyklus v rámci pevnin na svědomí zhruba polovinu srážek (viz např. [zde](#)) a rovněž umírňuje meteorologické extrémy. Ve stejném kontextu je třeba uvést, že krajina s minimem vegetace právě vychyluje poměr obou cyklů směrem k tomu velkému. Rychlým odvodem vody z krajiny totiž urychlujeme i její odtok řekami do oceánů.

V závěru číslo 4) je uvedeno, že budovy absorbují sluneční teplo. Ano, a to je právě ten problém. Vhodnější by bylo slovo akumulují. Protože nahřáté budovy a ostatní povrchy, které na rozdíl od vegetace okolí aktivně neochlazují odpařováním vody, pouze předávají tohle naakumulované teplo v nočních hodinách okolnímu prostředí, a tak jej dále ohřívají. Stín vrhaný budovami dozajisté hraje v této souvislosti zanedbatelnou roli.

K bodu 5) a na závěr snad jen malé odlehčení. Vydrží za sucha déle vlhký kámen, nebo napitá houba? -jj-

Smrkovník plazivý – vzácná orchidej rostoucí u Strakonice

Velmi vzácným druhem orchideje, který roste na Strakonicku, je smrkovník plazivý (*Goodyera repens*). Patří mezi kriticky ohrožené druhy ČR, ve stejné kategorii je též chráněný zákonem (§ 1). V ČR je to druh rostoucí v jehličnatých lesích (především borových) či na stinných místech na dnech vápencových lomů. Rozkvétá od začátku července do začátku srpna.

V České republice býval v minulosti jeho výskyt roztroušený, nyní se vyskytuje jen velmi vzácně ve středních, jižních a jihozápadních Čechách a na několika málo lokalitách na Moravě.

Na Strakonicku byl smrkovník plazivý nalezen poprvé ve 40. letech 20. století botaniky Jaroslavem Moravcem a Josefem Holubem na několika lokalitách v oblasti vápenců v okolí Strakonice. Rostl na Šibeničním vrchu, vrchu Kuřidle a v lese Ryšovy u Strakonice, na Tisovniku u Droužetic, na vrchu Hradci u Řepice, a na návrší „Slídová“ u Domanic. Vždy v borových lesích na svahu se severní expozicí. V současnosti smrkovník roste pouze na dvou z těchto lokalit. Na ostatních uváděných lokalitách jsem ho v rámci podrobného botanického průzkumu Strakonických vápenců již nenašel.

Smrkovník plazivý dosud roste v přírodní památce Ryšovy severně od Strakonice, kde se vyskytuje v boru na sz. svahu vrchu „Ryšová“ v počtu cca 150–200 kvetoucích rostlin.

Druhá existující lokalita na Strakonicku se nachází v borovém lesíku na sever. až sz. svahu návrší „Slídová“ na jv. okraji Domanic, kde jsem letošního roku napočítal zhruba 500 kvetoucích rostlin. Jedná se tedy bezesporu o jednu z nejbohatších lokalit tohoto druhu nejenom v Jihočeském kraji, ale i v celé ČR. Bor na návrší „Slídová“ u Domanic by si jistě v budoucnu zasloužil ochranu jako přírodní památka, neboť se zde vyskytují i další vzácné druhy rostlin, jako je např. hlaváč fialový, hlístník hnězdák, hořec brvitý, hruštica jednostranná, kociánek dvoudomý, kruštík tmavočervený, okrotice bílá, sasanka lesní, zimostrázek alpský, violka písečná a další.

Smrkovník plazivý u Domanic, foto Radim Paulič

Ing. Radim Paulič, MĚÚ Strakonice, odbor životního prostředí

Objevy detektiva Ledňáčka

Určitě znáte písničku s textem Zdeňka Svěráka a melodií Jaroslava Uhlíře o příjemných a dobrodružných prázdninách u babičky na vsi. Ne každý má to štěstí, že jezdí k prarodičům na venkov, ale někdo tu možnost má. Nebo má jeho rodina v některé vesnici někoho známého, koho pravidelně navštěvuje. Mít někde svůj oblíbený strom nebo zákoutí u řeky, vnímat proměny té samé krajiny během času, to je

ještě zase něco jiného, než když se jezdí pořád na další nová místa. Nebo vy sami bydlíte v domku a někdo přijíždí v době volna naopak k vám?

Detektiv Ledňáček je i tentokrát připravený se svými otázkami:

- Pro dospělé: Dovolujete svým dětem a vnoučatům nejen hry na zahrádce, ale i pomoc při sezónních pracích? Nebo nemáte-li žádný takový pozemek a ani k nikomu takovému nejezdíte, přepustili jste svým potomkům do samostatné péče aspoň jeden domácí květináč? Napadají vás nějaké tipy, jak osobní vztah dětí k zeleni podpořit?
- Pro rodiče vědecky založených školáků: Co myslíte, jsou následující jména rostlin vymyšlená, nebo skutečná? Uměli byste vymyslet ještě nějaká další a promíchat je jen tak pro zábavu dětí s opravdovými? Tady je několik příkladů: ožanka kalamandra, tořič pavoukonosný, šudrch stihoň, kerblík třebule, prasklice křehká, anynka návesní, křez tenkolistý, rýt vonný, drnda smíšená, síť stinný.
- Pro rodiny s batolaty: Napadá vás nějaká vhodná knížka nebo leporelo o tom, jak se dítě stará o zahradní strom a co všechno se o něm dozvídá?

Odpovědi najdete na straně 13. **-ah-**

Brouk z kompostu pro Kompost

Nosorožík kapucínek asi není broukem neznámým, ale našla jsem ho teprve poprvé, a to 16. 5. 2022 na ulici v Horažďovicích u kulturního domu. Měla jsem radost, protože od kamarádky Zdeňky Burghout jsem dostala fotky tohoto brouka z Vyššího Brodu 2. 7. 2013. Obě jsme potkaly samičku, která má na hlavě na rozdíl od samečka jen nenápadný hrbolek. Horažďovická samička byla přenesena do Panské zahrady. Vybrala jsem z literatury pár údajů, dohledat se toho dá jistě mnohem více. Velikost brouka se udává 25-40 mm. Na rozdíl od některých jiných vrubounů (vrubounovití (*Scarabaeidae*) - viz např. páchník hnědý v [Kompostu č. 9/2020](#), křivonožec polokřídlý v [Kompostu č. 6/2021](#)), u nichž se liší stavba tykadla samce a samice, jsou tykadla obou pohlaví nosorožíka stejná. Mají 10 článků, včetně koncové 3členné paličky (vějířku).

Foto Zdeňka Burghout

za několik týdnů, zůstávají však v kokonu a vylétají až koncem jara příštího roku. Dospělí brouci se živí mizou vytékající z poraněných stromů. Počet nosorožíků v naší přírodě neustále klesá, proto byli zařazeni mezi zvláště chráněné živočichy.

Brouci by měli být aktivní hlavně večer a v noci. Po skončení nočních letů se obě pohlaví zahrabávají do země, kde přečkávají den. Dobře jim k tomu slouží první pár končetin, který má u samce i u samičky hrabací schopnost. **Eva Legátová**

Použitá literatura:

MOTYČKOVI, H. a V.: Zdravý jako buk, Naše příroda č. 3, 2022.

ZAHRADNÍK, J.: Brouci, Fotografický atlas, Aventinum, Praha, 2008.

Večer s dokumentem - 102. díl - Beránek a vlk

Návrat vlků do mnoha českých oblastí po roce 2010 s sebou logicky přinesl mnoho otázek, kontroverzí a konfliktů. Konfliktů zejména v rovině hospodářských zájmů, kdy byli stávající chovatelé zvířectva postaveni do zatím neznámé situace. Byli konfrontováni s "novou konkurencí", která přinejmenším znamená vyšší náklady podni-

kání. A také museli změnit způsob svého myšlení a přijmout fakt, že se do hor vrátil vrcholový predátor a trochu pozměnil pravidla hry. Ačkoli nebylo pastevectví nikdy jednoduchou záležitostí, do okruhu starostí ještě přibyla nutnost zabezpečit stáda. Zde se chovatelé a podnikatelé ocitli na určitém rozcestí, kdy se část z nich vydala cestou pochopení a přijetí nových podmínek (ostatně nejen pro ty existuje a funguje institut náhrady škod a finanční podpory k realizaci opatření). Vyčlenila se však i menší a hlasitější skupina farmářů (většinou těch velkých), kteří se pustili do přímé konfrontace ve snaze prolomit dosavadní tabu a umožnit regulaci velkých šelem. Zda za těmito aktivitami tkví ryze finanční stránka věci nebo i jistý filozofický postoj ("vlk je škodná pro chovaná zvířata a představuje nebezpečí i pro člověka"), se můžeme pouze domnívat. Je však zřejmé, že umožnění lovu vlka, případně ostatních velkých šelem na našem území, by bylo velkým krokem zpět a dalším projevem našeho antropocentrického pojetí světa, které nás dovedlo na pokraj environmentální krize.

Zejména k uklidnění těchto vášní, ale i k racionální snaze řešit konkrétní konfliktní situace slouží celá řada osvětových i praktických aktivit. Počínaje legislativním podchycením ochrany vlka a principů náhrady škod, přes činnost státních orgánů až po houževnatou snahu neziskových organizací a dobrovolníků v terénu (monitoring šelem, terénní hlídky, asistence farmářům...). Jedním z výstupů je i dokument Beránek a vlk z roku 2020. Padesátiminutový snímek je sestaven z pozitivních příkladů chovů a chovatelů, kteří přijali vlka sice jako problém navíc, ale jako přirozenou a potřebnou součást širšího ekosystému. S kamerou se vydáváme na pastviny v ČR - do Krušných hor a také na Broumovsko, které je mediálně známo právě aktivním odporem některých farmářů. Zaznívají konkrétní příběhy z doby návratu vlka před několika lety a jsou popsány způsoby opatření, kterými bylo na vzniklou situaci zareagováno.

Film nás zavede také do jiných koutů Evropy - Itálie a Španělska, tedy oblastí, ze kterých vlk fakticky nikdy úplně nevymizel. A to je znát i na odlišném přístupu chovatelů, kteří vnímají ochranná opatření více jako přirozenou součást takového podnikání, ne jako zbytečné náklady navíc, které by šlo eliminovat i jinak. Důležitý pohled přináší i jeden z italských vědců, který chápe náš vztah s vlky jako neustálé, ale pozitivní napětí. Nejedná se o harmonii, za kterou je občas idealisticky vydáván, ale o koexistenci; o konkurenční vztah, ve kterém je ale možné s trochou snahy najít rovnováhu. Zdůrazňuje také, že přístup k této problematice musí být v závislosti na místních podmínkách odlišný. Ve Španělsku již po staletí dobře funguje chov speciálních plemen pasteveckých psů, zejména španělských mastinů. Ti jsou velmi aktivní, dobře sžití se stádem a zároveň přátelští k lidem, což je významné z důvodu velkého turistického ruchu. Mnoho příkladů ze zahraničí je dobře aplikovatelných i u nás, ale samozřejmě s přihlédnutím k místní situaci. K tomu všemu by měl sloužit i dobrý přístup k informacím, nejrůznější manuály a praktická pomoc při řešení konkrétních opatření.

Dokument Beránek a vlk je k zhlédnutí [zde](#), k dispozici je také [záznam](#) z diskuze po jedné z veřejných projekcí. -jj-

Pozvánky - srpen 2022

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně zve:

Farmářské trhy Strakonice

pátek 12. 8., 13-17 hod., Velké náměstí pod radnicí

Jedním srpnovým termínem pokračují pravidelné strakonické farmářské trhy (26. srpna je termín z důvodu MDF vynechán). Přijďte si doplnit zásobu čerstvé zeleniny, sazenic a farmářských potravin. Vybírat budete moct také z nabídky občerstvení a rukodělných výrobků. Bližší informace a seznamy přihlášených prodejců na webu: <http://farmarsketrhy.strakonice.eu/>. Pořádá Ekoporadna při ŠK ve spolupráci s Městem Strakonice. Kontakt: Jan Juráš, jan.juras@knih-st.cz, 721 658 244. -jj-

Pobočka ŠK Za Parkem zve:

Úterní zastavení

ÚT 9. 8.: Setkání s literaturou, např. s knihami Forresta Cartera. Od 16:30, pobočka Za Parkem.

Přírodovědný výlet s průvodcem do okolí Stožce

SO 13. 8.: Sraz v 7:00 před nádražím ČD, v 7:10 odjezd vlakem **do Nového Údolí** (s přesedáním ve Volarech). Tam nás v 9:40 bude čekat **Ing. Josef Pecka**, šumavský průvodce (poplatek 100,- Kč, až na místě). Půjdeme terénem i po zpevněných cestách převážně lesem **podél Světlé a Studené Vltavy** do Stožce (celkem cca 8 km). Trasu lze po dohodě upravit. Návrat vlakem např. v 16:19.

Výstavy

Výstavka květin a větviček na určování (nejen s pomocí knih, ale i s možností konzultace) – v půjčovně ŠK Za Parkem. **Pokračují i dlouhodobé akce – Místa s přírodními zajímavostmi, Nejmilejší knihy.**

Bližší informace:

Pobočka Šmidingerovy knihovny Za Parkem, Husova č. 380, Strakonice. **Otevřeno PO a ČT 13–18, ST 8–12 hod., a to kromě 1. – 4. 8., kdy bude dovolená.** Kontakt: 380 422 720, hrdlickova@knih-st.cz. **-ah-**

Drobné smetí

Záměr kanálu Dunaj-Odra-Labe se nejspíš stane minulostí

Ministerstvo dopravy chystá zrušení územní rezervy pro záměr koridoru Dunaj-Odra-Labe. Jedná se o realizaci jednoho z předvolebních prohlášení. Více viz [zde](#).

Zákaz některých jednorázových plastových výrobků byl schválen sněmovnou

Dlouho připravovaný a avizovaný legislativní předpis, který by měl znamenat zákaz výroby a prodeje plastových příborů, talířů nebo brček, je implementací předpisů EU. Více se dočtete [zde](#).

Jatka Hrabětice ukončila svou činnost

Investigativní záběry z provozu jatek Hrabětice, na kterých bylo zachyceno kruté zacházení se zvířaty, zřejmě přispěly k uzavření tohoto podniku. Stalo se tak osm dní po zveřejnění materiálu. Více informací [zde](#). **-jj-**

Literární okno

Soucit s přírodou a zvířaty v hudbě - 8.

Straight edge

Fenomén "straight edge" bude jistě pro většinu čtenářů zcela novým pojmem. Pojednání o něm úzce navazuje na [předchozí díl seriálu](#), neboť se jedná o myšlenkovou odnož hudebního žánru hardcore. Ve své základní podstatě jde vlastně o subkulturu (punkové) subkultury. Reakcí stoupenců hardcore na punkové sebedestrukční projevy byla angažovanější forma této hudby, subkultura straight edge pak vznikla jako prohloubení tohoto hudebního stylu. Tímto pojmem označujeme jak hudební rovinu, tak více pak "filozofický" základ nebo soubor zásad v chování jeho vyznavačů. Nejedná se však o doktrínu v pravém slova smyslu, neboť jednou ze základních hodnot tohoto směru je svobodné a uvědomělé rozhodování.

Hnutí straight edge (volně překládáno jako "čistý štít", "přímá hrana" apod.) vzniká nezamýšleně a je inspirováno textem jedné z písní hardcorepunkové formace Minor threat z počátku 80. let. Základní myšlenkou je abstinence od všech návykových látek (tabák, alkohol a veškeré ostatní drogy) a odmítání promiskuitního sexu. To je na jednu stranu reakce právě na antagonismus punkové subkultury, která, ač hlásala svobodu, svazovala většinu přívrženců závislostmi a ostatními sebedestrukтивními projevy. Krom toho však obsahuje i rovinu zodpovědného přístupu k vlastnímu životu a také prohlubování protisystémových postojů - lehký přístup k návykovým látkám je pokládán za jednu z forem kontroly společnosti kapitalistickým systémem. Hlavní symbol straight edge - písmeno X na zápěstí - byl převzat ze značení návštěvníků hudebních akcí v USA mladších 21 let, kterým nemohl být na baru prodáván alkohol.

Zatímco původní myšlenkový rámec straight edge zahrnuje pouze abstinenci od drog všeho druhu, brzy jeho stoupcem přijímají do svého okruhu témata ochrany zvířat proti vykořisťování (inspirováno abolicionistickým hnutím), ochranu životního prostředí skrze aktivismus i omezení osobního konzumu. Vlastní pro celou HC subkulturu je antifašismus a ostatní postoje, které se snaží bojovat za svobodu pro všechny znevýhodňované. Nejvýznamnější je však vegetariánství a veganství, které se stává pro většinu vyznavačů straight edge normou (i když nikterak nesouvisí s původním základem). Subkultura je velmi

Foto Burkhard Müller

*In the frenzy of greed, cries of protest are drowned
The earth dies - ecocide! The earth's forests laid forever to waste.
Thoughts of the future trampled in their haste
Corporations with their dollar sign focus ravage the amazon like a plague of locusts.
Plumes of black smoke ascend into the sky
A forest of beautiful creatures senselessly dies
Smoking fields of devastation left in mankind's wake
With populations left to grow and greed they justify this rape
(The power of the dollar) can't take precedence over the inevitable detrimental consequence
The time to react is long overdue
From protest to confrontation by me and by you*

*Utichla v řevu plamenů
Po křiku a umírání nezůstane nic
Znesvěcená, rozřezaná, spálená až k povrchu
V šílenství chamtivosti jsou výkřiky protestů utopeny
Země umírá - ekocida! Lesy Země jsou káceny, navždy zpusťošeny
Myšlenky na budoucnost pošlapány ve spěchu
Korporace s dolarovou značkou pustoší Amazonii jako záplava kobylek
K obloze stoupají chuchvalce černého dýmu
Les krásných tvorů nesmyslně umírá
Kouřící pole devastace zanechané lidstvem
S populací ponechanou růstu a chamtivosti ospravedlňují toto znásilňování
(Síla dolaru) nemůže mít přednost nad nezvratně škodlivým důsledkem
Čas reagovat už dávno nadešel
Od protestu ke konfrontaci mnou a vámi*

Veganství a obhajoba práv zvířat je ve straight edge lyrice takřka všudypřítomná. Přímyými akcemi na osvobození zvířat se inspirovala kalifornská kapela Tears of Gaia, která v roce 2007 vydala emocemi nabitý song [Movement in the dead of night](#).

*Bruised, torn, and battered, gassed,
Batons smashed over our skulls,
Morale is weak but it won't be broken,
Tables turn when darkness falls.
We have come in the dead of night while the enemy sleeps and is unaware
To enact our revenge and seek divine justice,
We have come in the dead of night to free every life from its fucking cage
Until the morning breaks on the dawn of total freedom!
This sick infatuation with life's destruction,*

okrajovou záležitostí, promlouvá však ze všech hudebních žánrů k tematice ochrany zvířat a životního prostředí nejčastěji a také nejhlasitěji. Vzhledem k nepřehlednému množství interpretů a k faktu, že prakticky všichni se v rámci žánru vyjadřují k tomuto tematickému okruhu, jsem pro ukázkou vybral pouze dvě kapely, které ale dostatečně charakterizují daný žánr.

Jednou z nejvýraznějších a nejpoblárnějších straight edge formací je americká kapela Earth Crisis. Je délehrajiící skupinou, která od samotného počátku své tvorby naplňuje všechny hlavní atributy popisované výše. Environmentální krizi se věnuje ve skladbě [Ecocide](#) (1998).

*Silenced in the roar of the flames
After the screams and the dying, nothing remains
Desecrated, slashed, burned to the ground.*

*This grotesque embodiment of decay,
A new world will rise from this disfunction,
When the institutions of oppression are laid to waste!
Bred, caged and murdered, animals die behind these walls,
Hearts broken and hope abandoned,
All dreams disparaged beyond recall.
We have come in the dead of night ...*

*Pohmoždění, potrhání a potlučení, zplynování,
obušky rozbité o naše lebky,
morálka je slabá, ale nezlomí se,
stoly se otočí, když padne tma.
Přišli jsme v hloubi noci, zatímco nepřítel spí a nic netuší,
abychom vykonali svou pomstu a hledali božskou spravedlnost,
přišli jsme v hloubi noci, abychom osvobodili každý život ze zasrané klece,
dokud se ráno nepromění v úsvit úplné svobody!
Tohle zvrácené poblouznění ničením života,
toto groteskní ztělesnění rozkladu,
z této nefunkčnosti povstane nový svět,
až budou instituce útlaku zničeny!
Chována, zavírána a vražděna, zvířata umírají za těmito zdmi,
srdce zlomená a naděje opuštěná,
všechny sny jsou zmařeny.
Přišli jsme v hloubi noci ...*

Straight edge tetování, foto Damien Linnane

Pro zájemce o dané téma doporučuji velmi dobře zpracovanou [diplomovou práci](#), která se zabývá právě propojením subkultury straight edge a environmentálního povědomí. -jj-

Srpnové zápisky Jirky Wagnera

O čem srpen je? O létu, které zraje a stárne. Z letních jablíček se stávají jablka. Sluneční hodiny v horažďovickém zámku. Bílé obláčky. Žně. Padající hvězdy v teplé noci. Ranní mlha srpnová. Na louce schnou otavy. U Chelčic se ještě sbírá bouřka. Červená letní jablka Mantet v ošatce. Zahradní žluťoučké brambory. Stín vrby u řeky na Podskalí. Slunečnice slunci podobná. Rosa na pavučince. Duha u Katovic. Hnědnoucí lískové oříšky. Modráni švestek zavírá léto. *Srpen má nejkrásnější počasí v roce.*

Foto Jiří Wagner

v roce.

(lesní cestou)

ACH, KDE SE TU VZAL
*hřib kozák?
Nikoho víc
už jsem nepotkal.*

(sklizeň)

KAŽDOU CHVILIČKU
*s brambory zpíváme si
známou písničku.*

(Podsrb)

PANNY MARIE
kostel.

*Pár modrých zvonků
v trávě tady je.*

ODEŠLA BOUŘKA.

*Okap ještě
chvilíčku
rozprávi s deštěm.*

JABLKA LETNÍ

*srpnová
sklidil jsem už.
A pozval září.*

Méně mít, více žít

Pod pojmem minimalismus si asi většina z nás představí zbavování se zbytných věcí z našich životů a "uvolnění si rukou" pro smysluplnější činnosti. Autorka knihy Klára Haunerová však téma pojímá šířeji, a jak už název napovídá, dělí jej do dvou navazujících částí. Kromě samotného minimalismu věcí se tak zabývá i minimalismem činností - zejména v souvislosti s moderními technologiemi a návyky, které nás odvádějí od skutečného prožívání. Obě strany této mince mají široký přesah i do šetrnějšího života z environmentálního úhlu pohledu.

Klára Haunerová

MÉNĚ MÍT, VÍCE ŽÍT

Najděte si vlastní cestu
k minimalismu

"Vzhledem k množství věcí, nadměře informací, malicherným problémům, úkolům, které musíme denně zvládnout, a životu online přestáváme žít své životy, ubíjí nás to, dusíme se věcmi a pocítujeme jeden z největších problémů naší doby - syndrom zahlcení." Tak nějak by se asi dal shrnout průměrný status naší společnosti. Zatímco jsme dnes a denně přesvědčováni, že ke štěstí potřebujeme další věci a adrenalinové zážitky, skutečnost je víceméně opačná. Čím více se snažíme prázdno našich životů zaplnit materiálními šidítky, tím více se cítíme nespokojení a nenaplnění. A jak z toho ven?

První polovina knihy zaměřená na "úklid věcí" z našich životů není ničím přelomovým. Hmotný minimalismus již byl rozebrán v několika českých a mnoha zahraničních publikacích. I když se objeví pár tipů na úspěšnou likvidaci letitých nánosů věcí (např. tři koncepty úspěšného vyklizení), manuál na hloubkový úklid nečekejte, text je zaměřen na širší souvislosti, což je určitě dobře. Na základě popisu "hlavních" generací 20. století je vysvětleno, kterak se poměrně šetrný životní styl za několik desetiletí zvrhnul do nezřízeného materialismu. Nebo jak se shánčlivost "pro strýčka Příhodu" proměnila v novodobou závislost na nakupování, a co si skrze ni snažíme vlastně kompenzovat. Zahlcenost věcmi a zbytečnými povinnostmi je pak vnímána jako podstatný příspěvek k neutěšenému psychickému stavu společnosti. Může vést k úzkostem a depresím. Nemluvě o pokračujícím trendu odpoutávání se od přírody, které umožňuje její další drancování. Poněkud upozaděno je téma předcházení vzniku materiálního balastu v našich životech. Pořízení každé věci doprovází ekologická stopa její výroby, což by mělo být podstatným argumentem v období vrcholící environmentální krize.

Myšlenka životního minimalismu navazuje na buddhistický princip ukotvení v přítomnosti a rozšiřuje ho o témata digitálního detoxu, zdravých vztahů a osobní motivace v dosahování cílů. Přesto, že je zásada "maximalizovat prožitky a užívat si toho, co je skutečně důležité" klíčem k úspěchu, zní příliš neurčitě. Každý si pod ní totiž představí trochu něco jiného. Začít tedy musíme s tím, co je v našich životech skutečně toxické.

Proč nás hromadění věcí nikdy nemůže učinit šťastnými, je vysvětleno principem hedonické adaptace. Pochody nepodobné závislosti na psychoaktivní látce vyžadují stále nové a silnější podněty, kdy vrcholné uspokojení nikdy nepřijde. V knize však není dobře vysvětleno, jak se hedonické adaptaci vyhnout při hledání hlubších prožitků. Zda se stejným způsobem nemůže z cestování nebo návštěv kulturních akcí stát nevídaná obsese... Na první pohled klasické klíšé "naučit se říkat ne" dostává ve spojitosti s minimalismem trochu jiný rozměr. Stejně, jako se naučíme říkat ne zbytečným věcem, musíme se s tím samým popasovat i v o poznání náročnější kategorii odmítání nadbytečných aktivit, povinností nebo společenských kontaktů.

Kapitola o digitálním detoxu probírá velmi aktuální téma zahlcenosti informacemi a závislosti na sociálních sítích. Z části se jedná o trend vlastní spíše mladší generaci. Projevuje se zde však i další výrazný psychologický mechanismus - strach, že nám něco unikne (FOMO - Fear of missing out). Navíc sociální sítě jsou vystavené tak, aby nám umožňovaly ukazovat pouze to lepší z našich životů. Vzniká tak zcela nová virtuální realita, která nás udržuje v omylu. Trávíme víc času sledováním života než jeho prožíváním. Příliš mnoho důvodů na to, abychom pokračovali stejným stylem.

Poslední část knihy je zaměřena na techniku mindfulness (usměrnění těkavých myšlenek) a vyladění našich vztahů - směrem k ostatním i sobě samotnému. Text se tak od konkrétních rad posouvá do všeobecně motivační roviny. Celá kniha je proložena osobními příběhy dalších lidí, zajímavé myšlenky jsou často citacemi známých osobností. Na první pohled nesourodý mix však tvoří čtivou záležitost. Dala by se doporučit každému, kdo cítí v životě určitou zahlcenost a prázdnotu zároveň. A to bez ohledu na to, co všechno vlastní nebo čeho je ochoten se zbavit. -jj-

Listovka

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi

- Rodiny navštěvující strakonický spolek MOPíků – Ledňáčků mají dobrou zkušenost hlavně s pěstováním takových rostlin, které se hodně výrazně proměňují, v zimě se chovají jinak než v létě a jsou zajímavé ještě i něčím dalším, co děti zaujme. Výborný je například zmijovec, jehož růst je vysloveně překotný a takřka viditelný při pouhém pohledu. Také zápach květů, lákající hmyz (a odpuzující lidi, kteří pak dávají celou rostlinu raději ven) je něčím, co

Snadno se pěstuje například vrbina, foto -ah-

ky ošetřený proti hmyzu, jak se to kdysi i na zahrádkách u domů často dělávalo). Ale o tom všem se dá rozprávět – a to je na tom právě to nejhezčí, sedět nad knížkou společně a pak jít ven a všechno si to porovnat se skutečností... **-ah-**

je zábavné a dá se o tom dobře vyprávět kamarádům. Více viz např. [zde](#).

Pokud jde o zahradní hospodaření, daly by se doporučit třeba pivoňky. Malé děti mají jejich velké voňavé květy ve výši zraku, mohou si je vzít i domů na výzdobu, pěstování těchto květin je snadné, agresivní šíření do krajiny se u nich neděje, darovaná kytkice potěší maminku i babičky a tety. A když pivoňky opadají, můžete si společně vyrobit papírové a přesvědčit se, že naaranžované v živém listí vypadají ve váze jako opravdové – viz str. 15.

Hlavně je ovšem pro děti lákavé podílet se na sladké ovocné úrodě. A také pozorovat život kolem záhonů. K podpoře takové záliby je známý a inspirující pro učitele i rodiče například projekt „Živá zahrada“, viz [zde](#). Je dobře, že se na něco takového pamatuje. A bylo by hezké zavést ve školách znovu starou zvyklost popsanou v [Kompostu č. 6/2012](#) v článku „Stromek od pana učitele“.

- Existuje ožanka kalamandra, tořič pavoukonosný, kerblík třebule, křez tenkolistý a rýt vonný.

- Výborná je například „Martínkova čítanka“ od Eduarda Petišky. Je pěkně ilustrovaná Helenou Zmatlíkovou. Jedna z kapitol se jmenuje „O jabloňce“, přibližuje proměny stromu během roku a péči o něj. Samostatně vyšel právě tento příběh i jako leporelo. Děti se možná podiví, že stromek, i když hodně kvetl, dal jen malou úrodu (a to byl přitom tatínkem chemicky

Odešel milovník hvězd a rostlin Vojtěch Žíla (10. 6. 1942–2. 7. 2022)

V dnešní uspěchané době je skutečná nouze o košaté a činorodé osobnosti s velkým rozhledem, které by byly vzorem a inspirací pro ostatní, zejména pro studenty. Bohužel jedna z nich nás právě opustila. Krátce po svých osmdesátých narozeninách zemřel 2. 7. 2022 nestor strakonického gymnázia RNDr. Vojtěch Žíla. Poté, co se rodák z Ptákovy Lhoty u Vacova stal učitelem, obrátil své oči k nebi a získal doktorát z astronomie. Později však sklopil oči k zemi a stal se skvělým znalcem rostlin, jehož znalosti a rozsah i kvalitu herbáře mu mohli závidět mnozí profesionální botanici. Přesně před deseti lety byly při příležitosti jeho 70. narozenin v tomto časopise shrnuty podstatné momenty jeho činnosti a zájmů na poli pedagogickém, astronomickém i botanickém a ochrannářském (viz [Kompost č. 7/2012](#)).

Od té doby Vojtěch Žíla vůbec nezahálel. Svou pedagogickou dráhu na strakonickém gymnáziu ukončil teprve v roce 2020 po neuvěřitelných padesáti letech výuky na této škole. Jen proticovidová opatření mu zabránila završit činnost na tomto ústavu předtančením na slavnostním plese u příležitosti 100. výročí jeho vzniku.

V uplynulých deseti letech se také naplno věnoval svým milovaným rostlinám, zejména pampeliškám (rod *Taraxacum*) a ostružiníkům (rod *Rubus*). Pravidelně jezdil na evropská setkání kolegů, kteří se těmito skupinami zabývají. Výsledky svého výzkumu zúročil v několika vědeckých publikacích. Miloval cestování za rostlinami a projel mnoho zemí a několik kontinentů. Jistě nejzajímavější z poslední doby bylo putování Transsibiřskou magistrálou až do Vladivostoku, o kterém měl několik zajímavých přednášek. Nezapomínal však ani na praktickou ochranu přírody a pravidelně se s kolegy staral o lokalitu hořce jarního u Rovné.

Zcela pochopitelně se zapojil do projektu Květena rodné Šumavy, kde se v posledních letech spolu s Bohumilem Trávníčkem soustředil na výzkum šumavských pampelišek. Až zákeřná nemoc a s ní postupující únava poněkud zbrzdila jeho aktivity v letošním roce. Svě osmdesáté narozeniny oslavil jak s botaniky z jihočeské pobočky České botanické společnosti, jejíž byl v letech 1989–2000 předsedou, tak následně se svými kolegy a přáteli z gymnázia. Málokdo z nás tušil, že zemře tak krátce po těchto oslavách. **Milan Štech**

Foto Milan Štech

Ještě v srpnu pivoňky ve váze?

Pobočka ŠK Za Parkem by klidně mohla mít ve znaku pivoňku. Tahle klasická květina se do prostředí historické budovy v Husově ulici pěkně hodí a velmi často tam ve váze i bývá. A to dokonce už na začátku května nebo naopak dlouho do podzimu. Je to takový drobný vtíp pro čtenáře, přechovávat uvnitř živé listí (protože v pohodě vydrží a i se snadno obměňuje, ať už je pivoňkové, nebo nějaké podobné) a ozdobit jej květy z krepového papíru. A také inspirace, jak zdobit stoly a police, dávat v tom duchu i dárky, a přitom nenakupovat řezané květiny.

Květy opravdové i papírové, listí pivoňkové a z jeřábu břeku, foto -ah-

dob. Nebo v nouzi poslouží pevná nit. Na větvičku se nejdříve připevní stočený papír s úzkými obloučky a na vnější stranu se dá ten s širokými. Musí se trochu nařasit, ale to už uvidíte sami, co bude dobře vypadat. Hlavní je zabořit hotové dílo šikovně do listí a potom číhat na návštěvníky, jestli se dají ošálit a přičichnou si v domnění, že ucítí typickou příjemnou vůni. Tu, kterou máme hluboko v sobě uloženou, ještě z dob, kdy nám bylo kolem pěti let a pivoňky nám vykvétaly přímo před obličejem. **-ah-**

Článek by se zrovna tak mohl jmenovat „Staré dobré pivoňky“, protože bývaly oblíbenou ozdobou zahrádek mnoha z našich rodičů a prarodičů (a pověsti svědčí o tom, že byly známé už ve starověku), a navíc i samotné rostliny mohou být více než stoleté. Jejich kořeny vyplňují velký prostor a vykopané mohou být i dost těžké k uzvednutí, což svědčí o značném množství zásob a o schopnosti pivoňek přežívat i horší časy. Pěstují je snadno a bez chemických látek i ti, kdo to chtějí mít pohodlné. Dobře se hodí i do přírodních zahrad, kde se doporučuje kombinovat nízký porost se středním a vysokým.

Latinský název (*Paeonia*) pochází z řecké mytologie, podle Paeona, studenta lékařství. Jeho učitel Asklépios na svého žáka žárlil, a tak Zeus zasáhl a zachránil Paeona proměnou na pivoňku. Čínský název (sho yao) prý znamená „nejkrásnější“. V tamní tradiční medicíně patří pivoňkový kořen k nejstarším léčivům. Na internetu i v knížkách jsou popsány účinky jak kořene, tak čerstvých i sušených květů (např. [zde](#)) a není proč je vypisovat zde, zato ale se s vámi ráda podělím o to, jak snadno a přímo bleskově rychle se dají vyrobit shora zmíněné papírové květy. Předvádím to pravidelně na schůzkách Ledňáčků nebo v klubu PARK, ale i jen tak za pultem, mezi půjčováním knih.

Krepový papír, který je snadno k sehnání v těch pravých barvách, je vděčným a levným materiálem. Nastříháme si 3-4 obdélníky o rozměrech cca 30 x 5 cm a naděláme na nich různě široké obloučky. Pak už stačí si najít suchou větvičku a kousek jemného drátku. Nemusíte shánět včelařský, protože stačí i háčky používané o Vánocích k zavěšování oz-

Zdraví a strava

Skrz naskrz letní menu

Nejen období podzimní sklizně je ve znamení úrody plodin, u kterých se potýkáme s otázkou - co s nimi? Rodí se totiž také naráz a v poměrně velkých množstvích. První z dnešních receptů směřuje k záplavě drobných plodů (rybíz, borůvky atd.), které se vyznačují zejména závratným obsahem vitamínu C a nejrůznějších antioxidantů. Je tedy velká škoda, že naše fantazie končí u nejrůznějších buchet a koláčů. Zmiňované látky jsou totiž náchylné na tepelnou úpravu a bohatství přírody využitelné pro naše zdraví touto úpravou přichází z větší části vniveč. Platí zde zásada, že bychom se měli snažit plodiny z tohoto okruhu konzumovat v co možná největší míře čerstvé. Mohou se stát součástí našich snídaní „na sladko“, případně z nich můžeme tvořit nejrůznější jednoduché dezerty. S rozumným množstvím cukru srazíme jejich kyselost a naopak zvýrazníme jejich chuť.

Mangold je plodinou, kterou v případě zahrádkářského úspěchu také sklízíme v obrovských kvantech. Postačí jí krátká tepelná úprava, při které ztrácí velkou část svého objemu. Mangold můžeme v kuchyni zpracovávat podobně jako špenát. Přikládáme jeden recept, který nabízí neobvyklou kombinaci s hřibovitými houbami. A na závěr dýně. Ta přijde ke slovu nejvíce zhruba za měsíc, ale dokáže se ve velkém množství rodit už v průběhu prázdnin.

Rychlý dezert z červeného rybízu

Ingredience: červený rybíz (cca šálek), mletý mák (cca 1/3 šálku), moučkový cukr (dle chuti)

Postup přípravy: Mák nameleme v mlýnku, rybíz umačkáme vidličkou. Smícháme a dle chuti dosladíme.

Foto CCO

Mangoldová pánev s houbami

Ingredience: brambory (cca 300 g), houby (cca 200 g), mangold (cca 10 velkých listů), česnek (3-4 stroužky), drcený kmín (lžička), sůl, rostlinný olej

Postup přípravy: Na velké pánvi restujeme na oleji na menší kostky pokrájené brambory a pokrájené tvrdší (nejlépe hřibovité) houby. Ochutíme kmínem a osolíme. Před koncem restování přidáme utřený česnek a pokrájený mangold. Podlijeme menším množstvím vody a dusíme ještě několik minut do změknutí brambor.

Dýňové bramboráky

Ingredience: brambory a dýně (v poměru 1:1), česnek, sůl, majoránka, drcený pepř, celozrnná pšeničná hladká mouka, rostlinný olej

Postup přípravy: Brambory a dýni nastrouháme nahrubo. Nasolíme a necháme pustit vodu, zahustíme moukou. Ochutíme utřeným česnekem, majoránkou a pepřem. Tvoříme klasické bramboráky a smažíme na pánvi nebo opékáme na grilovacím kameni. Případně můžeme upéct v tenké vrstvě jako slanou buchtu na pečicím papíru. -jj-

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,
Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody
Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), Tereza Humešová, Jiří Wagner, Radim Paulič, Eva Legátová, Milan Štech

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2022

ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE